

Олександр ЛІКАРЕНКО,
аспірант
кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

Одним із найважливіших соціальних інститутів, що забезпечує потреби суспільства та його членів і гарантує стабільність суспільства загалом, є, безумовно, сім'я. Водночас в межах цього інституту постійно мають місце негативні прояви, пов'язані із застосуванням насильства до іншої статі. Це зумовлює необхідність виявлення та усунення факторів, що детермінують такі прояви та заважають ефективному розвитку країни, суспільства та окремого індивіда.

Домашнє насильство є показником певних негативних тенденцій у суспільстві, кількість та масштаби якого залежать від особливостей розвитку економічної, соціальної, культурної сфер. Воно є різновидом агресивної поведінки членів сім'ї або близьких людей по відношенню один до одного з метою підпорядкування та задоволення кривдником своїх інтересів за рахунок іншої особи. Зрештою, домашнє насильство – це завжди домінантно-залежний тип відносин із заподіянням шкоди одних членів сім'ї іншим. Таке насильство є однією з найпоширеніших форм агресії у суспільстві й у більш менш жорсткому і систематичному вигляді зустрічається у кожній четвертій сім'ї. Попри це, проблема запобігання та протидії домашньому насильству ще не стала предметом серйозного громадського обговорення, вивчення та безпосереднього соціального керування відповідними процесами задля усунення негативних чинників (детермінантів), що на них впливають. У засобах масової інформації висвітлюються лише випадки грубих форм домашнього насильства і подаються вони як кримінальні події, що ускладнює пошук причин та можливих шляхів вирішення проблеми.

Так, за статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, а майже 70 % жінок піддаються різним формам знущань і принижень. Щорічно близько 1500 жінок, і ця тенденція збільшується за останні роки, помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених матерів у 6 разів схильніші до суїциду, а 50 % – до зловживань наркотиками. Майже 100 % матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей [1, с. 33-36].

Домашнє насильство продовжує залишатись складним соціальним явищем, яке залежить та провокується різними детермінантами, зокрема вчені їх поділяють за часом дії на:

- 1) короткострокові – їх тривалість охоплюється рамками від кількох місяців до кількох років;
- 2) середньострокові – діють в рамках певного етапу трансформації суспільства;
- 3) довгострокові – характеризуються глобальним характером, повинні розглядатись в масштабі різних історичних епох та різних країн [2, с. 140].

Більш розгорнуту характеристику головних детермінантів вчинення домашнього насильства надає Митник У. Зокрема, на першому місці виділяються детермінанти у духовній сфері; по-друге, мова йде про соціально-економічні детермінанти (постійний ріст цін, високий рівень інфляції, знецінення національної валюти, відсутність пропозицій роботи в маленьких містах та селах, ведення тіньового бізнесу, розкрадання бюджетних коштів чиновниками; по-третє, нормативно-правові детермінанти, що полягають у недосконалому нормативно-правовому регулюванні сфери сімейних відносин – наявність значної кількості колізій, прогалин законодавства; по-четверте, психологічні детермінанти, які криються у комплексах особи кривдника з розладами психіки, які виливаються у знущання над партнером; по-п'яте, ситуаційно-віктимологічні детермінанти знаходять свій прояв у провокуючій поведінці жертви при певних обставинах; по-шосте, виховні детермінанти, що яскраво виражені у кривдників, які виховувались у сім'ях, де мало місце домашнє насильство; по-сьоме, географічні детермінанти, що пов'язані з різним рівнем правової обізнаності та культури жителів міст та сіл у питанні домашньої злочинності та її припинення [3].

До загальних чинників, що сприяють вчиненню домашнього насильства, можна віднести такі:

- 1) погіршення і нестабільність соціально-економічного життя, що викликає суперечність між природним бажанням мати дитину і економічним становищем сім'ї;
- 2) неможливість розвивати свої таланти, реалізувати культурні потреби;
- 3) скорочення кількості робочих місць і пов'язане з цим безробіття;
- 4) пропаганда у засобах масової інформації насильства та жорстокості, деструктивний вплив відеопродукції;
- 5) поширення алкоголізму і наркоманії;
- 6) укорінення в суспільній свідомості настанови на індивідуальне виживання, відсутність соціальних ідеалів, ідеологічний вакуум у суспільстві, криза моралі;
- 7) поширення офіційно незареєстрованих шлюбів, менший рівень солідарності сім'ї, збільшення кількості розлучень і частки неповних сімей;
- 8) слабка дієвість системи матеріальної допомоги сім'ям, які її потребують, матеріальна залежність жінок від чоловіків;

9) недоліки роботи державних органів, зобов'язаних здійснювати профілактичний вплив на дисгармонійні сім'ї;

10) негативні тенденції у демографічній сфері [4, с. 223-226].

Аналіз правничої літератури та правозастосовної практики дозволяє стверджувати, що в цілому до основних детермінантів вчинення домашнього насильства належать:

– серйозні деформації у духовно-моральній сфері значної частини населення, зумовлені руйнуванням системи правового та морального виховання молоді, нестримною пропагандою насильства у засобах масової інформації, поширеністю уявлень про допустимість насильства у конфліктних ситуаціях, низьким рівнем морального виховання у навчальних закладах;

– негативні зміни в суспільній психології, що виражаються в підвищеному порозі терпимості до деліктних проявів, які стали розцінюватися як звичайні події, що не викликають належної реакції з боку держави, а отже, цілком допустимі;

– вади сімейного виховання – формування криміногенних якостей у сім'ї (приклади насильства та грубості);

– нездатність сім'ї перешкодити формуванню негативних якостей у дитини під впливом інших детермінантів;

– нездатність батьків скоригувати розвиток особистості, виправити його, переконати, сформувати позитивні риси;

– багато хто розглядає головне завдання школи як передачу дітям певної суми знань;

– недоліки шкільного виховання – діти, не здатні сприйняти стандартну програму, відстають у навчанні, починають прогулювати заняття, озлобляються на однокласників, кидають школу, і суспільство втрачає канал соціального контролю.

До детермінантів вчинення домашнього насильства слід віднести й культурно-виховні (моральні) фактори. Необхідно констатувати, що останнім часом держава неналежним чином здійснює даний напрям своєї діяльності. У зв'язку з цим, здебільшого, культуру та мораль населення формують засоби масової інформації (телебачення, Інтернет), які задля «форматних» програм (тобто тих, які користуються попитом серед широких верств населення) демонструють насильство, аморальність, злочинний спосіб життя тощо. В результаті чого здійснюється негативний вплив на морально-психологічну атмосферу, як всередині сім'ї, так і на окремого індивіда, зокрема. Нестриманість, агресивність, насильницький спосіб розв'язання окремих питань, конфліктів стає нормою поведінки як між дорослими членами сім'ї, так і щодо дітей. Тому доречно звернути увагу та вдосконалити цей вид державної діяльності з метою підвищення загальнокультурного рівня населення, формування стійких позитивних моральних якостей, що в подальшому сприятиме поліпшенню мікроклімату в сім'ях, більш терпимому ставленню до дітей та вихованню їх без насильства [5, с. 66].

Ще однією прогалиною у нормативній основі профілактики вчинення домашнього насильства слід визнати відсутність нормативного закріплення порядку взаємодії правоохоронних органів з іншими суб'єктами профілактики випадків домашнього насильства (з кризовими державними та недержавними центрами, органами соцзахисту та ін.).

Таким чином, домашнє насильство є однією з найпоширеніших та соціально небезпечних форм агресивної поведінки. Тому цілком очевидною видається необхідність визначення детермінантів цієї соціально небезпечної девіантної поведінки та формування на цій основі досконалих заходів її попередження. Лише комплексний багаторівневий підхід суб'єктів владних повноважень, спрямований на визначення чинників (детермінантів) домашнього насильства, сприятиме подоланню цього негативного явища.

Список використаних джерел:

1. Мовчан В. І., Герасименко О. В. Гендерно обумовлене насильство: причини виникнення та шляхи подолання. Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи: зб. обласної наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 24 жовтня 2019 р.). Чернігів : ЧНТУ, 2019. 126 с.
2. Джужа О. М., Василевич В. В., Колб О. Г. та ін. Кримінологія: навч. посібник. К. : Атіка, 2009. 312 с.
3. Буряк К. М. Причини та умови, які детермінують виникнення домашньої злочинності. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2023. № 1(57). URL : <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/280823/274978>.
4. Митник У. М. Детермінація домашнього насильства. *Держава і право.* 2018. № 82. С. 223-234.
5. Беспаль О. Л. Детермінанти насильства в сім'ї проти життя та здоров'я щодо дітей на макрорівні. *Судова апеляція.* 2017. № 3 (48). С. 59-67.

Борис ЛОГВИНЕНКО,

професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ДО ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФОРМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Актуальність проблеми домашнього насильства полягає в тому, що воно становить собою серйозну соціальну проблему, яка має негативні наслідки для всіх учасників конфлікту. Для постраждалих домашнє насильство спричиняє: фізичні травми (синці, подряпини, каліцтва), психологічні травми (думки про самогубство, зневіра у власних силах), соціальні наслідки (втрата роботи, житла, руйнування особистих стосунків). Для кривдників домашнє насильство може призвести до таких наслідків: зростання агресивної